

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА: МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ

Проф. М. В. Маркова

Харківська медична академія післядипломної освіти

Проаналізовано явище інформаційно-психологічної війни як складової гібридних війн, притаманних сучасному етапу суспільного розвитку. Виділено основні маніпулятивні феномени впливу на масову й індивідуальну свідомість, визначено основні вияви деформації психічного та психологічного стану об'єктів інформаційно-психологічного впливу. Запропоновано заходи протидії: на державному рівні — прийняття Стратегії охорони психічного здоров'я нації, на особистісному — дотримання принципів психоінтелектуальної гігієни, толерантності, інтелектуальна й фізична активність, формування навичок позитивного мислення та спілкування з мікрооточенням та природою.

Ключові слова: інформаційно-психологічна війна, психологічна дезадаптація, соціально-стресові розлади, охорона психічного здоров'я.

ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ВОЙНА: МЕДИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ И СТРАТЕГИИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ

Проф. М. В. Маркова

Проанализировано явление информационно-психологической войны как составляющей гибридных войн, присущих современному этапу общественного развития. Выделены основные манипулятивные феномены воздействия на массовое и индивидуальное сознание, определены основные проявления деформации психического и психологического состояния объектов информационно-психологического воздействия. Предложены меры противодействия: на государственном уровне — принятие Стратегии охраны психического здоровья нации, на личностном — соблюдение принципов психоинтеллектуальной гигиены, толерантности, интеллектуальная и физическая активность, формирование навыков позитивного мышления и общения с микроокружением и природой.

Ключевые слова: информационно-психологическая война, психологическая дезадаптация, социально-стрессовые расстройства, охрана психического здоровья.

THE INFORMATION-PSYCHOLOGICAL WAR: MEDICAL-PSYCHOLOGICAL EFFECTS AND COUNTERACTION'S STRATEGIES

M. V. Markova

The phenomenon of information-psychological war as part of hybrid wars inherent in the present stage of social development was analyzed. The basic phenomena of manipulative influence on mass and individual consciousness, the basic manifestations of mental strain and psychological condition of the objects of information and psychological impact were allocated. The countermeasures, at the state level — taking the Strategy of mental health of the nation, the personal — observing the principles of psychointellectual hygiene, tolerance, intellectual and physical activity, the skills of positive thinking and communication with the microenvironment and nature.

Keywords: information-psychological war, psychological maladjustment, social stress disorder, mental health.

Істинно тотальна війна — це війна за допомогою інформації
М. Маклюєн

Однією з потужних тенденцій сучасності є перетворення інформації на глобальний ресурс, використання якого дає змогу значно збільшити ефективність керування всіма життєвими сферами.

Як загальносвітовий тренд ця теза набула химерної реалізації на теренах України,

де протягом останніх років РФ веде проти нашої держави гібридну війну, ключовим моментом якої є психологічна й інформаційна обробка місцевого населення з використанням прийомів і способів інформаційно-психологічної війни (ІПВ). У цьому випадку ІПВ є самостійним засобом агресії і способом потенціювання

руйнівних наслідків від застосування класичних прийомів ведення воєнних дій регулярної армії з приєднанням до них нерегулярних незаконних збройних формувань.

Масштаби ІПВ, розгорнуті проти України, є надзвичайно потужними: за оцінкою зарубіжних експертів, «...це найбільш дивовижний інформаційний бліцкриг, який коли-небудь бачили в історії інформаційних війн» [6].

Нині ІПВ справедливо вважається найефективнішим засобом досягнення й забезпечення розвиненими країнами власних цілей та інтересів, ведеться постійно як у мирний, так і воєнний час, має прямий і безпосередній вплив на всі життєво важливі сфери діяльності країни-супротивника.

Основні **об'єкти деструктивного інформаційно-психологічного впливу** ІПВ [8]:

- ідеологічно-психологічне середовище суспільства, пов'язане з використанням інформації, інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури для здійснення впливу на психіку й поведінку людей;
- ресурси, які розкривають духовні, культурні, історичні, національні цінності, традиції, надбання держави, нації в різних сферах життя суспільства;
- інформаційна інфраструктура, тобто абсолютно всі проміжні ланки між інформацією та людиною;
- система формування суспільної свідомості (світогляд, політичні погляди, загальноприйняті правила поведінки тощо);
- система формування громадської думки;
- система розроблення та прийняття політичних рішень;
- свідомість та поведінка людини.

За змістом, ІПВ — це цілеспрямовані, системні, за часом узгоджені удари на всьому суспільно-інформаційному просторі — у зоні формальної і неформальної комунікації, мішенню яких виступає:

а) самоідентифікація особистості, її соціальна й рольова ідентифікація, що задають загальну інтенціональність окремої особистості й суспільства загалом;

б) самоусвідомлення як розуміння особистістю власної самобутності, так і самобутності спільноти в соціумі, які відображені в культурних традиціях, віруваннях, менталітеті, зазначені в мові;

в) базові цінності людини, що лежать в основі її оцінок і суджень [3].

Важливою особливістю впливу засобів ІПВ на індивідуальну свідомість є те, що вони як загроза можуть не помічатися й не усвідомлюватися самою людиною. Фахівці стверджують, що небезпечні впливи ІПВ на індивідуальну свідомість можуть призвести до двох видів взаємозалежних змін [10].

По-перше, це зміни психіки, психічного здоров'я людини. Оскільки в разі інформаційних впливів складно говорити про межі норми й патології, показником змін може бути втрата адекватності відображення світу у свідомості й своєму ставленні до світу. Можна говорити про деградацію особистості, якщо форми відображення дійсності спрощуються, реакції грубішають і здійснюється перехід від вищих потреб (у самоактуалізації, соціальному визнанні) до нижчих (фізіологічних, побутових).

По-друге, це зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни зумовлюють вияви девіантної антисоціальної поведінки й становлять небезпеку вже для суспільства й держави.

Основою ІПВ є маніпулятивний вплив на масову свідомість [3], мета якого полягає у: а) внесенні в суспільну й індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів; б) дезорієнтації та дезінформації мас; в) послабленні певних переконань, устоїв; г) залякуванні свого народу образом ворога; д) залякуванні супротивника своєю могутністю; е) врешті-решт, забезпечення ринку збуту для своєї економіки (у цьому випадку ІПВ стає складовою частиною конкурентної боротьби).

Деструктивний вплив ІПВ може здійснюватися різними методами. Основні з них: 1) дезінформування; 2) пропаганда; 3) диверсифікація громадської думки; 4) психологічний тиск; 5) поширення чуток [13].

За оцінкою масштабу ІПВ, що ведеться проти України, американські вчені наводять

дані стосовно того, що 75 % «життєвих історій» і «посилань на джерела», що наводилися в коментарях у соціальних мережах у періоди активізації української кризи, були майже повністю вигаданими. Водночас від половини до двох третин із цієї кількості мали очевидні індикатори маніпулятивного впливу (специфічні патерни емоційного, стилістичного чи навіть орфографічного характеру, які свідчили про нав'язування певної думки або емоції) і повторювали один одного.

За даними вітчизняних фахівців, 45 % інформації, яка поширюється в нашому інформаційному полі, має ознаки цілеспрямованої зовнішньої маніпуляції і є виявами ІПВ, спрямованої проти нашої держави [5].

Отже, тепер можна впевнено стверджувати, що негативного впливу ІПВ зазнає практично все населення України [2], яке поділяється на тих, хто стає безпосереднім суб'єктом комбінованого впливу ІПВ та власного негативного досвіду (бійці АТО, члени родин бійців, родичі загиблих бійців, військовополонені, заручники та їхні родичі, тимчасово переміщені особи, родичі біженців, а також тих, хто їх приймає, населення, що проживає на територіях бойових дій, медичні працівники, що надають допомогу пораненим, волонтери), та решти — суб'єктів класичного впливу ІПВ через опосередковані інформаційні потоки.

Серед негативних медико-психологічних наслідків, які спостерігаються серед населення України, найбільш значущим стає високий ризик поширення та розвитку різноманітних порушень психічної сфери, серед яких превалюють як донозологічні — соціально-стресові розлади й окремі ознаки проявів або клінічно сформована психологічна дезадаптація, так і клінічно окреслені психічні розлади — гостра реакція горя, гостра реакція на стрес; розлади адаптації; посттравматичний стресовий розлад [7, 12].

Запобігти погіршенню психічного здоров'я і психологічного благополуччя численних верств населення, яке потребує системної спеціалізованої медико-психологічної допомоги, можливості надання якої нині не відповідають реальним потребам, було б можливо через прийняття державної Стратегії охорони психічного здоров'я нації [1].

Така Стратегія закріпила б обов'язковість міжвідомчої взаємодії та координації різних державних секторів, що опікуються питаннями психічного здоров'я; містила б програму структурної реформи психіатричної служби та модернізації професійної підготовки кадрів з оптимізацією кадрового забезпечення галузі, а також сприяла б законодавчому забезпеченню її впровадження.

Ключовим розділом Стратегії мало б стати збереження психічного здоров'я в умовах бойових дій та екстремальних ситуацій, зважаючи на негативний вплив ІПВ на колективну й індивідуальну свідомість, що провокують у населення різноманітні порушення психічної сфери та психологічного благополуччя — від кризи самоідентифікації, фрустраційних і дезадаптивних станів, до клінічно окреслених психопатологічних адаптаційних і стресових розладів.

Базисом для реалізації такої Стратегії в сучасних умовах має стати медична психологія, яка є підґрунтям у розвитку соціально скерованого напрямку реформи охорони здоров'я та повинна мати провідну роль у розвитку й удосконаленні всієї системи надання медичної допомоги населенню [8, 11].

Першочергові питання цього напрямку:

а) впровадження мультидисциплінарного підходу в галузі охорони здоров'я, що потребує кадрового підкріплення медико-психологічного напрямку, яке доцільно здійснювати за рахунок усебічної підтримки становленню спеціальності «медична психологія» з підготовкою лікарів за фахом «лікар-психолог», а також широкого залучення не лише лікарів-психологів із медичною, а й психологів із психологічною та педагогічною освітою;

б) вивчення впливу соціальних стресів на психічне здоров'я;

в) реалізація превентивного підходу через здійснення психоосвітніх заходів, розробки методів підвищення стресостійкості населення і стійкості до прийомів ІПВ, запобігання психічним стресовим розладам;

г) створення дієвої мережі для лікування психогенних розладів та психосоматичних захворювань;

д) упорядкування системи психологічного консультування здорового населення та концепції чинної медико-психологічної підтримки населення.

Затвердження та реалізація зазначеної Стратегії сприяло б забезпеченню інформаційно-психологічної безпеки населення на системному (державному) рівні.

Із приводу індивідуального рівня існують певні рекомендації щодо персональних дій із захисту від негативного впливу ІПВ.

Так, на особистому рівні особливої актуальності набувають засоби так званої «інтелектуальної гігієни». Найнадійнішими методами захисту в цьому випадку є толерантність і вміння думати. Щоб не стати жертвою ІПВ, не можна кидатися на захист, чи то навпаки — на боротьбу із висловленою позицією, а сприйняти це саме як позицію, на яку інша людина має право. До того ж необхідно уважно визначити, що саме намагається сказати людина, який сенс вкладає у своє повідомлення — поза емоційним навантаженням.

Як не дивно, але якраз найрадикальніші й послідовні захисники своїх цінностей і є найуразливішими для прийомів ІПВ. Людина, яка не може стримати й виплескує свою агресивну реакцію на співрозмовника, що висловив позицію, яка здається неприйнятною, людина, яка не припускає існування іншої позиції, думки чи світогляду, яка не визнає своїх помилок і не вміє вибачитися — така людина є оптимальним об'єктом маніпуляції.

З іншого боку, спроможність контролювати агресію, толерантність, повага до чужого права висловити свою думку, спроможність проаналізувати запропонований набір фактів, відділити гіпотези й інтерпретації від фактів і припущень, критичне ставлення до інформації, цілісне розуміння власної системи цінностей і моральних координат — усе це робить людину захищеною від впливу ІПВ [6, 8].

Під час роботи з особовим складом Збройних Сил України надзвичайно дієвим методом у системі інформаційно-психологічної протидії визнається інформування та критичне ставлення до інформації [9].

Звісно, про користь здатності критичного осмислення інформації як засобу протидії ІПВ вказував ще керівник пропагандистської машини фашистської Німеччини Й. Геббельс, який відзначав, що «найгірший ворог будь-якої пропаганди — інтелектуалізм» [4].

Уміння людини залежно від ситуації скористатися тим чи іншим способом психологічного захисту від негативного впливу інформації сприяє формуванню її інформаційної культури, яка, зрештою, й забезпечить інформаційно-психологічну безпеку особистості.

Отже, в арсеналі сучасної людини існують різноманітні способи протидії ІПВ, серед яких максимально простими є критичне осмислення інформації, формування навичок позитивного мислення, інтелектуальна й фізична активність, перенесення акценту уваги на близьких і родинну взаємодію, навички спілкування з природою та самим собою без додаткових засобів інформаційного впливу.

Підсумовуючи все наведене, можна стверджувати, що основною й центральною мішенню ІПВ є людина, конкретна особистість із конкретними особливостями психічного сприйняття. А саме від окремих особистостей, їх взаємозв'язків і стосунків залежить нормальне функціонування будь-яких спільнот і соціальних інституцій — від малої групи до всієї держави та суспільства загалом. Через такі обставини психічне здоров'я та психологічне благополуччя нації, її стресостійкість і вміння не піддаватися на прийоми ІПВ мають першочергове значення, тому на їх підтримку мають бути спрямовані всі можливі зусилля, наукові пошуки й організаційні форми з синергічною взаємодією медичного, соціального та психологічного векторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин П. В. Стратегія охорони психічного здоров'я населення України: сучасні можливості та перешкоди / П. В. Волошин, Н. О. Марута // Український вісник психоневрології. — 2015. — Т. 23, Вип. 1 (82). — С. 5–11.

2. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах : методичні рекомендації (147.14/258.14) / П. В. Волошин, Н. О. Марута, Л. Ф. Шестопалова [та ін.]. — Харків, 2014. — 79 с.
3. Дубина А. М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А. М. Дубина. — Київ : НТУУ «КПІ», 2011. — 57 с.
4. Інформаційне протиборство в історії людства / В. В. Остроухов, В. М. Петрик, О. А. Штоквиш [та ін.]. // Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навчальний посібник. — Київ : Росава, 2006. — С. 7–20.
5. Костюченко Ю. Про психологічну війну проти України як компоненту інформаційної війни [Електронний ресурс] / Ю. Костюченко. — Режим доступу : http://espresso.tv/blogs/2014/09/10/pro_psykholohichnu_viynu_prot_yukrayiny_yak_komponentu_informatsiynoi_viyny.
6. Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як нова загроза здоров'ю населення України: реальність небезпеки та напрями протидії / М. В. Маркова, А. Р. Марков // Здоров'я України. Неврологія. Психіатрія. Психотерапія. — 2016. — № 1 (36). — С. 51–53.
7. Маркова М. В. Постстресові дезадаптивні стани на тлі соціальних змін: аналіз проблеми / М. В. Маркова, П. В. Козира // Медична психологія. — 2015. — № 1 (37). — С. 8–13.
8. Марута Н. О. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання / Н. О. Марута, М. В. Маркова // Український вісник психоневрології. — 2015. — Т. 23, Вип. 3 (84). — С. 21–28.
9. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу збройних сил України на 2015 навчальний рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc.
10. Петрик В. Небезпеки особистості в інформаційному просторі / В. Петрик, Я. Жарков, М. Дзюба // Юридичний журнал. — 2007. — № 2. — С. 45–46.
11. Принципи медико-психологічної реабілітації осіб, які постраждали під час виконання службових обов'язків в Україні / П. В. Волошин, Н. О. Марута, Л. Ф. Шестопалова, І. В. Лінський // Український вісник психоневрології. — 2015. — Т. 23, Вип. 2 (83) — С. 105.
12. Расстройства адаптации среди гражданского населения, пережившего боевые действия, спустя месяц после их прекращения / И. В. Линский, В. Н. Кузьминов, Н. В. Позднякова [и др.] // Український вісник психоневрології. — 2014. — Т. 22, Вип. 3 (80). — С. 5–12.
13. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навчальний посібник / В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. — Київ : Росава, 2006. — 208 с.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ХМАПО ПЛАТНИХ ЦИКЛІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ Й УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІКАРІВ НА 2017 РІК

КАФЕДРА ДЕРМАТОВЕНЕРОЛОГІЇ

Зав. кафедри проф. Л. А. Болотна

тел.: 751-12-90

Дерматовенерологія. Випуск 2016 р.

01.09–29.12

КАФЕДРА ДЕРМАТОВЕНЕРОЛОГІЇ ТА ВІЛ/СНІДУ

Зав. кафедри проф. Г. І. Мавров

тел.: 067-587-04-37

Дерматоонкологія (дерматовенерологи, дитячі дерматовенерологи),
м. Київ

10.04–25.04

Дерматоонкологія (дерматовенерологи, дитячі дерматовенерологи),
м. Київ

13.11–27.11